

Povídání ateistovo a malování Mgr. Plivníkovo
věcí křesťanských se týkající.
Část 42. – Velký Inkvizitor

Každé velké sociální, náboženské či politické hnutí má své období vzestupu, pádu, nejistot, má své okamžiky světlé i temné, chvály hodné i (mírně řečeno) odpudivé. Některá z těchto hnutí pak mají smůlu v tom, že ta temná stránka jejich činnosti či historie na ně vrhá nepřiměřeně ošklivé světlo a kazí jim pověst. Vrhá na stín i v daleké budoucnosti, kdy už se všechny průvodní okolnosti změnilly nebo ve své podstatě zanikly. Řekneme-li dnes „inkvizice“, vybaví se nám nějaký děsivý oficiální terorismus, spojený s upalováním lidí nařčených z kacířství a čarodějnictví. Z této zátěže jen částečně oprávněných předsudků se lze jen těžko vymanit. Nejhorší na tom je, že zde splývají v jeden celek jevy, které spolu souvisejí jen okrajově a z hlediska inkvizičního „pachatelství“ jsou značně rozmanité. Nejvíce jsou ty největší hrůzy připisovány církvi svatě katolické, prostě proto, že se to tak někomu hodí do politického guláše. Zkusme si v tom udělat trochu jasno alespoň rámcově, protože i stručné na dějiny „inkvizice“ by nám nestačila ani celá knihovna.

Jak již bylo v předchozích „Povídáních“ řečeno a je také víceméně poučenějším lidem známo, křesťanství vzniklo jako náboženské hnutí, které se odtrhlo od judaismu. Zatímco pravověrní Židé své naděje při zoufalých bojích o přežití v maloasijském prostředí upínali k naději na příchod Mesiáše, Spasitele, krále židovského z rodu Davidova, křesťanské komunity věřily, že Mesiáš už přišel a slíbil věřícím věčné blažené království po smrti a posledním soudu na nebesích. Protože však byl přesto považován na nového „krále“ pozemského, cítili se židovští králové panující pod dohledem Říma ohroženi a zermocnili římského místodržícího Piláta, aby toho samozvance raději ukřižoval. Jako obvykle, plány lidí slouží k božím pobavením a všechno dopadlo úplně jinak. Křesťané byli zprvu krutě pronásledováni, hodili se jako viníci všemožných přírodních i lidských katastrof. Jenže se to ukázalo kontraproduktivní, mučedníků přibývalo a jejich následovníků také, tak nakonec se křesťanství během nějakých dvou století stalo státním náboženstvím obou později vzniklých částí postupně se rozpadající Říše římské. Během prvního tisíciletí se pak křesťanství nějakým způsobem stabilizovalo, převzalo některé mocenské zvyky a zlozvyky při expanzi na pohanská území, ale pořád si udržovalo jistou míru vnitřní soudržnosti. Uvědomme si tu obrovskou propast 1 tisíciletí, kdy se pouze některé koncily snažily s úspěchem tu větším tu menším udržet jednotu víry, ale jinak se nic moc nedělo, řešily se věci filosofické a liturgické, spory, které pro lid obecný valného smyslu neměly. Jenže na počátku 2. tisíciletí už nejrůznější proudy mezi jednotlivými křesťanskými proudy začínaly nabývat na síle a se vši vážností se muselo něco činit proti heretikům, kacířům, kteří si dovoluovali mít v jiný názor na mnohé věci, než byl ten oficiálně dohodnutý a schválený. My už dnes těžko chápeme, v čem se lišili albigenští, či kataři, v principu ale nešlo o nic jiného, než o to, co postihlo judaismus v podobě odštěpení prvotního křesťanství. Je to asi nějaká historická zákonitost, že růst (čehokoliv) je provázen také štěpením rozpadem, odklonem.

Kataři, valdenští, albigenští, též beghardi (počeštění pikardi) hnutí bekyň, později viklefisté nebo hugenoti, na sebe přivolali zlobu církevních otců. Většina těchto hnutí se projevovala hlavně v jižní Francii, ve Španělsku, Portugalsku, také v Anglii, hodně v „Německu“ a jejich „misie“ pak tajně či zjevně působily v celé

Evropě, i v té východní. Nutno dodat, že byly též v mnoha vzájemných sporech, což ztěžovalo jejich společné působení.

Papež Lucius III. pak vydal v r. 1184 bulu „Ad abolendam“, kterou položil základy tzv. biskupské inkvizice, která měla potírat pod vedením příslušného biskupa kacířství v jednotlivých biskupstvích. Důraz byl ale kladen hlavně na „převýchovu“ a na návrat pobloudilých oveček, nicméně s tím byla spojena i značná trestní pravomoc. Trest smrti byl hodně okrajovou záležitostí, většinou se nařizovala pravidelná návštěva bohoslužeb, nošení kajicných rouch, povinné poutě do svatých míst a také zabavení majetku. Žádné zvláštní centrální vedení tato biskupská inkvizice neměla a tedy i postrádala jakoukoliv kontrolní korekci. Začala být zřejmá zneužitelnost, také zkorumpovatelnost, a vcelku se to vše míjelo zamýšleným účelem. Proto papež Řehoř IX. ustavil již oficiální instituci s dlouhým

názvem, vytvořil inkviziční soudy, dal jim pravidla a celou záležitost svěřil do rukou řádu mnichů dominikánů (zde psychologicky působil i možný výklad názvu řádu Domini Cannes – Psi Páně), později se k tomu ještě přichomýtlí františkáni. Pořád ale šlo hlavně o boj o nápravu kacířů.

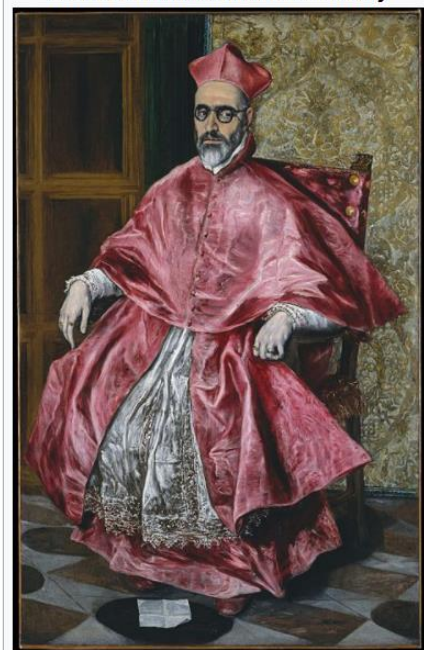
Pravomoc papežské inkvizice ale byly značné a často ohrožovaly i šlechtu. Se zavedením inkvizice v českých zemích koketoval i Přemysl Otakar II., ale jak poslední Přemyslovci, tak Lucemburkové si inkvizici drželi hodně daleko od těla a ani poslední Lucemburk v tomto ohledu, „liška ryšavá“ Zikmund, nebyl výjimkou, přestože husitští „kacíři“ by pro inkvizici byli vítaným soustem. Jenže než se vyřešilo „co by to, kdyby to“, vyprášili husité kůži křižákům ze států EU, u Lipan odkázali mezi sebou do patřičných mezí zdvořilé loupeživé hordy, uzavřeli s církví slavná basilejská kompaktáta, aby bylo po kacířství, resp. zůstalo je jako nadávka ve třenicích mezi konšely. Utrkvisté uznali autoritu papeže, římský stolec sice kompaktáta neratifikoval, ale respektoval liturgické odchylky, v Česku se vládlo skoro dvě stě let „dvojím lidu“.

Situace na Pyrenejské poloostrově byla jiná. Již po několik století tam probíhala reconquista, postupné vytlačování arabských muslimů, Maurů, až v květnu 1492 padla jejich poslední pevnost Granada (zrádní potomci křesťanských bojovníků dnes potomky Maurů zase vítají zpět, to nedopadne dobře). Ten rok se dobře pamatuje, protože královna Isabela splnila slib daný neznámému janovskému námořníkovi, dala mu loď a on objevil Ameriku. Jenže následovalo temné období španělských dějin, dodnes

kontroverzních. Jejich katolická Veličenstva (Reyes catolicos) Isabela Kastilská a Ferdinand II. Aragonský položila základy budoucí Španělské monarchii a na scénu uvedla papežskou inkvizici, dosud příkrčeně působící jen v Aragonsku. Do čela byl postaven fanaticus Tomas Torquemada. Ze země byli nemilosrdně vyhnáni nekatolíci a Židé. Ti sice mohli přestoupit na křesťanství, ale inkvizice tvrdě pátrala, zda jejich přestup byl opravdový a nebyl-li, pak už hrozilo ono upálení, auto-da-fé, jakási očista ohněm.

A teprve v této době se začínají prolínat dějiny čarodějnických procesů a inkvizice. Upalování čarodějnic, jakožto osob škodících obecnému blahu různými kouzly a kejklemi, má dlouhé předkřesťanské kořeny a praktikovalo se hlavně v maloasijském prostoru. Během prvního tisíciletí se v křesťanských zemích nic

Portrét Fernanda Niña de Guevary

takového nepraktikovalo, a zprvu i inkvizice se čarodějnictvím odmítala zabývat, obžalované osoby označila za duševně postižené a propustila. Teprve později začalo být čarodějnictví považováno za součást kacířství. Papež Jan XXII. tento názor potvrdil a v r. 1486 vyšla kniha Malleus maleficarum, známá jako Kladivo na čarodějnice. Tím dostala inkvizice důležitou teoretickou a politickou oporu. Jenže pozor! Upalování údajných čarodějnic nebylo katolickou výsadou. Čarodějnice byly upalovány i protestanty, za výslovného schválení samotným Lutherem, rozšířilo se v 17. století i na americký kontinent, i když tam byly čarodějnice spíše trestány oběšením. V tomto ohledu si nemají křesťané vzájemně co vyčítat. Někdo si asi připomene čarodějnické procesy na Šumpersku v letech 1678 – 1692 řízené Jindřichem Františkem Bobligem z Edelstadtu, které stály život více než 100 osob včetně katolického kněze Lautnera. Jenže opět pozor! Boblig nebyl církevní hodnostář, ale rakouský právník. A zde je na místě mluvit o panovnické, světské či vrchnostenské inkvizici, která s tou církevní neměla nic moc společného, a fungovala jako zástěrka v boji o majetek upálených „čarodějnic a kacířů“.

Vrátíme-li se do Španělska, v čele inkvizice dočasně rozdělené na větev španělskou a portugalskou, později sjednocené, stál v jejím čele Velký inkvizitor. O prvním už padla zmínka. Čtrnáctým v pořadí byl sevillský arcibiskup Fernando Niña de Guevara, úřadoval v letech 1599-1602. Jeho portrét namaloval na žádost jeho synovce sám El Greco. A ten portrét zase posloužil jako inspirace našemu příteli Mgr. Plivníkovi, který inkvizitorovi vtiskl poněkud karikaturně celou tu děsivost tehdejšího působení inkvizice. Ale opět pozor, počty upálených a popravených jinak jsou značně nadsazené. Představovaly jen malý zlomek osob obžalovaných a vše navíc probíhalo v jiných společenských podmínkách. Také je pravdou, že před řáděním svaté inkvizice v té době utíkali nejen židé, ale i křesťané až na území Osmanské říše, o čemž už byla řeč v části věnované Sulejmanovi. Španělsko a další země tak přišly o významný intelektuální potenciál.

Samotná inkvizice několikrát změnila název, existuje dodnes ve Vatikánu jako Kongregace pro nauku víry (transformovaná Janem Pavlem II. v roce 1965) a má v kompetencích mj. řešení záležitostí věroučných a mravních, tedy i třeba pedofilii v řadách kněží.

Inkvizičnímu pokušení neunikli komunisté a znovu jsou jim šimráni tzv. demokraté, chtějící znovu rozhodovat o tom, co se smí a nesmí říkat a myslet.

Nihil novi sub sole.

